

Káromkodjunk?

A nyelvművelő szakirodalom sokat foglalkozott a trágár szavakkal, a káromkodással. A jelenségről mindig elítélően nyilatkoztak. A Nyelvművelő kéziszótár szerint „a trágárság fékezetlen indulatot fejez ki a vulgáris, alantas stílusrétegen belül”. Az obszcén szavak körébe a nemi étellel és az anyagcserével kapcsolatos fogalmak tartoznak. A közönséges, durva beszédet főként az ifjúság nyelvhasználatával azonosítják, negatív nyelvi formaként ítélik meg, és mindig a nyelv és a magatartás szoros összefüggésére hivatkoznak. Mindeddig azonban igen kevés szó esett a káromkodás mélyebb, lélektani okairól. A trágárságot stílusdurvulással, igénytelenséggel, megszokással magyarázták. S valóban, ha már egy trágár szókapcsolat rögződött az agyunkban, akkor sztereotip fordulatként egyre többször vesszük elő, s lassan az már a mondatvégi írásjel szerepét is átveszi. Ilyenkor eredeti jelentése elhomályosul, hiszen töltelékszóvá válik. Kisebb közösségekben, társas kapcsolatokban figyelhető meg, hogy ha az emberek nagyobb része káromkodik, egy idő után a többiekre is átragad a trágár szóhasználat. Ez a spontán, nem akaratlagos mintakövetés egyik példája. Önellenőrzés és tudatos irányítás kell a vaskos szavak visszaszorításához.

A trágárságokat funkciójuk alapján is osztályozhatjuk, aszerint, hogy a nyelvi érintkezésformákban milyen szerepet töltenek be. Ha a káromkodás haragból, indulatból fakad, akkor a düh levezetésére szolgál. Tehát ilyenkor a káromkodás az agressziónak a kifelé irányuló formája. Már az óvodások is káromkodnak, s gyakran olyasmit mondanak, amit nem is értenek. Utánzással sajátítják el a trágár szófordulatokat, s hamar észreveszik, hogy ha ezeket a kifejezéseket használják, mindenki azonnal rájuk figyel. A káromkodásnak tehát többnyire pótcselekvés értéke van. Az indulat levezetésén kívül még tréfálkozásra szokták használni a trágár szavakat, főként viccek elmondásakor. A durvaság fokát erősen befolyásolja a beszédhelyzet is, valamint az, hogy megszólításra, felkiáltásra, minősítésre vagy mérték kifejezésére használjuk-e az adott szót. Ha a férfi és a női nyelvhasználat közötti különbségeket figyeljük, felmérések szerint a férfiak gyakran káromkodnak, a nők egy része nem, a többsége pedig nagyon ritkán. (Sajnos, ez mintha változna.)

Bizonyos helyzetekben van létjogosultsága a káromkodásnak: ha indulatainkat szabadítjuk fel, s tudat alatti szintről tör ki belőlünk egy-egy durva szó. Arra viszont ügyelnünk kell, hogy társalgás közben ne használjuk a trágárságokat, legyünk tekintettel a másik félre, akihez beszélünk, s igyekezzünk betartani Grice-nak az együttműködési alapelvét, miszerint: „Legyen a társalgáshoz való hozzájárulásod olyan, amelyet azon a helyen, ahol megjelenik, annak a beszélgetésnek elfogadott célja vagy iránya elvár, amelyben éppen részt vesz.” S ez a kritérium még kiegészül az udvariassági maximával is. Tehát tiszteljük a hallgatót, s ne feledjük, megszólalásaink mindig a benyomáskeltés szolgálatában állnak, akár akarjuk, akár nem!